

ACC. N:R M. 15603: 1-16.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Månsson, Tövedala
Härad: V. Göinge Berättare: " " "
Socken: N. Mellby Berättarens yrke: f. d. lantbrukare
Uppteckningsår: 1960 Född år 1888 i N. Mellby

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

*Textilerna i hemmet. s. 1-16.
(sid. 16 utg. av en teckn.)*

N. No. 163

12/10-60

Skriv endast på denna sida.

Frågelista 163

ACC. N:R M. 15603 : /

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

YM 163

Hur länge vi hade skurgolv? Säkert ända fram till 1920 och lite till vad nu gäller vissa rum , d.v.s. rum som användes mindre och alltså inte smutsades ner så mycket. Men vad nu gäller dagligrum och kök som användes mycket började vi att måla golven som sagt vid 1920-talet . I stora rummet ,som gick tvärs över längan , med fönster på båda ytterväggarna . hade vi ett stort matbord av ek och under detta bord lades ett stycke korkmatta och det skedde 1914 då jag övertog föräldrahemmet och grundrenoverade boningshuset . Tidigare hade det inte funnits något stort finrum på gården. någon korkmatta blev det inte lagt underk hela min jordbrukartid fram till 1944. De målade golven förnissades också för att slitytan skulle bli bättre . Det underlättade städningen betydligt att ha målade och förnissade golv . Parkettgolv har aldrig funnits i mitt hem vare sig på gården eller i den villa jag nu bebor . Parkettgolv finns i regel inte på något bondställe, inte ens i närvarande tid. Hemma på gården hade vi förutom dagligrum och kök ,det stora

2

finrummet också ett hörnrum , rätt stort det också ,där var det endast skurgolv med trasmattor . Vi hade trasmattor i alla rummen t.o.m i köket . I dagligrummet särskilt var mattorna utlagda så att golvet skyddades där man gick som mest , alltså från båda dörrarna -det fanns två ingångar- och så in i rummet. De nyaste och finaste mattorna låg givetvis i stora rummet och i hörnrummet som ju också räknades till finrum . Överallt kan det sägas att de var gångmattor . I stora rummet fanns 4 ingångar , en från förstugan, en från köket och så en ingång från vardera dagligrummet och hörnrummet och när dessa två senare dörrar vid festliga tillfället stod öppna blev det ju en fil av rum. När dörrarna som nämnt stod öppna låg mattorna i en sammanhängande räcka genom alla tre rummen Runt matbordet d.v.s även i tvärriktningen låg mattor och de slöt intill den förut nämnda korkmattan under matbordet . Det återstod alltså hal¹annan meter i rummets ytterkanter som det inte var några mattor , men där stod möblerna .

Varifrån vi fick dessa matto¹? Ja de vävdes hemma allt vad som behövdes , kom inte på frågan att köpa mattor eller beställa

hemvävda mattor av någon som vävde sådana och tog emot material av beställaren i form av varp och färdigklippta trasor , det förekom inte. Jag vill inte påstå att vi vävde mattor årligen, det inträffade när vi tyckte att mattorna i finrummen började bli fällda i färgen och för övrig schaskiga. Då plockades det fram gamla kläder rengjordes och en del färgades ,särskilt de tunnare kläderna såsom blusar och skjortor , de färgades för att få fram vackra bårder, och det blev det också och alla i hemmet gladdes när en räckta nya mattor kunde klippas ner , mätas ut i för rummen lämpliga längder och läggas över golven. Det lyste upp och och kändes rent, varmt och ombonat på något vis . Det kunde också hända att man vävde mattor i så god tid att en del mattor kunde stå hoprullade och läggas på vid högtidligare tillfällen , för att så småningom ligga mera permanent . Vad jag här beskrivit om vårt eget hem , mina föräldrars och mitt eget det kan med vissa variationer passa in på de flesta ställena i bygden. Det är ju inte alldeles uteslutet att man där det var kient med kvinnfolk på gården att man fick beställa mattor åt sig och lämna material

till dessa . Jag har åtminstone på ett ställe sett att man hade hela stora rummet , som också var vardagsrum, belagt med mattor över hela golvytan ,d.v.s även ytterkanterna där möblerna stod . Man fick den uppfattningen när man talade med invånarna att de gjort så för att få varmare . Det var naturligtvis mycket opraktiskt när det skulle städas att lyfta på möbler och dra undan mattorna.

På gården där jag är född och som jag själv ägt bor nu min son med hustru och barn. Det har nyttboningshus i stället för det gamla som jag i någon mån har beskrivit och bor i ett tegelhus med modern inredning . Ovanpå i ett gavelrum står vår gamla väv som jag tidigare beskrivit för Er, och i den väven väves det mattor , trasmattor precis som förr. Trasmattan går aldrig ur modet och hävdar sig väl i jämförelse med fabriksvävda "köpemattor".

Trasmattorna är ännu mycket lättsålda på auktioner och efterfrå-
mycket.

När jag skaffade brysselmatta ? Vet inte om jag har någon
Brysselmatta- men köpemattor har jag en som är 4 gånger 3 stor
och ligger i största rummet här jag nu bor . Sedan har jag mindre

i andra rum -har tre rum och kök även här - . Dessa mattor, eller deras föregångare köptes 1933 då jag flyttade in här i vårt då nybyggda hus. Ute på gården hade vi inga sådana köpe-fabriksmattor. Mattorna köptes i möbelaffärer , tror att det var i Kristianstad för där köpte vi möbler vid den tiden -Hylens tror jag de hette-.

Hur vi använde ryor. Ja vi hade aldrig någon ryamatta i vårt hem så vitt jag kan minnas. De var lång^tifrån vanliga , men på ställe där det växte upp ett par tre döttrar och mor och döttrarna var vävintresserade hände det allt att man försökte sig på att väva-knyta- ryamattor. Det var i regel inga stora saker , utan en mindre sak som lades på golvet t.ex. under ett mindre bord(trefotat) eller framför en möbel byrå eller dyligt. På sängen eller annan möbel lades de i regel inte, men väl kunde en sådan liten tingest hängas på en vägg. Att man på ett bondställe gick åstad och köpte ryamattor -hände nog aldrig . De vävdes hemma.

Gardiner Ja nog har vi haft gardiner i vårt hem alltid så långt jag kan minnas . Det var långgardiner utom i köket där vi hade en tvärgardin av praktiska skäl . I köket var endast ett

fönster och köksbord eller köksbänk mitt för fönstret och skulle där varit långgardiner hade de varit i vägen för allt som där skulle läggas och ställas. Tvärgardiner användes nog på vissa ställen i dagligrum också, även det av praktiska skäl det blev mera ljus i rummet där det bara var en tvärgardin för fönstret. Hemma hade vi långgardiner i alla rummen och de var i de flesta fall hemvävda. Det fanns "köpegardiner" också tunna luftiga saker som ansågs finare än de hemvävda. Var de köpts ifrån vet jag just inte. har aldrig köpt några gardiner själv, det var uteslutande ett kvinnogöra. De köptes nog i en vanlig manufakturaffär där man sålde tyger av olika slag. När jag gick i skolan framme i det samhälle där jag nu bor kunde man rätt ofta få se en gardin hänga för fönstren som var någon sorts mellanting på tvärgardin och långgardiner, ska försöka rita upp den så gott jag kan. Lagg märke till att jag var 12 år vid sekelskiftet och 10-12 år är ju skolåldern, och var det alltså vid den tiden man kunde få se gardinen som nyss nämnts. Att väva gardiner ansågs av kvinnorna som det lättaste väveriet.

med tanke på att det inte behövdes bankas till så hårt med slag-
bommen, bara trycka helt lätt med slagbommen och skulle det
vara tunnt gles tyg med ett litet avstånd mellan varje tråd
som slogs in. Några tidperioder betrif, gardiner är inte lätt
att ange , då gardinen varit i bruk lå länge jag minns och
någon förändring i dess användning har inte förekommit utom att
när fönstren efter hand blev högre fick gardinerna bli längre .
De första gardinerna jag mins var snålt tilltagna betrif, längden
De räckte nätt och jämt förbi fönsterkarmen , man ville tydligen
spara på gardintyget . Numera går gardinen så långt ned att
det är en 30 a 40 centimeter till golvet kvar . I äldre tider
fästes gardinerna upp på enklaste vis . En gardinstång kanske
hemmagjord , eljest bestod den av en slät ramlist , som användes
i annat fall omkring taylor . Denna ramlist anbringades smal
tygremsa fästad med ett nubbe på varje decimeter och på denna
tygremsa fästades gardinen med knappnålar , och fästade dessa
så att gardinen hängde i jämna fällor som veks lika på var
gardinhalva, så att fällorna parerade mot varann.

Långgardinen var alltså inte rörlig upptill , som den satts upp

fick den vara till nästa gång det var tid att greja med gardi-

ner . Nedtill knöts de alltid åt sidan för att få bättre ljus

nedtill. Draperier Draperier var mycket sällsynta , de före-

kom helt enkelt aldrig i vårt hem på lantbruket och det var endast

på ett fåtal ställen man kunde få se draperiet för en dörr .

Så mycket mer har det varit i det hem jag bildade , som tidi-

gare nämnt 1933 här uppe i samhället,. Min hustru nr 2 var en

mycket kunnig och intresserad väverska ifrån tidig ungdom , och

hade hon bland mycket annat vävt draperier , kanske från början

tänkta att användas till "Dynvar" men som fjäderdynan började

komma ur bruk och ersättas med sticktäcken och riktiga madras-

ser, tog man till ett vackert vävt dynvar och använde till

draperi. En dylik draperi har vi upphängd ännu och därtill har

vi två par konstfärdigt vävda draperier från Dalarna som dock

inte är upphängda alla , endast ett par . Jag minns att jag

i tidig ungdom kom till ett ställe som var genomgående tarvligt

men frun i huset hade verklig dille på draperier och hade hängt

upp sådana på mer än ett ställe . De var av bommulstyg som lätt blev schaskigt och det hela verkade Zigenaraktigt. Att draperierna ersatte dörr vet jag just ingenting om , de jag har sett de har hängt så att de dolt dörrposten och lämnat större delen av därren eller dubbeldörrarna fria . . Låt mig säga till sist att draperierna visst inte har slagit igenom så att det är allmänt vanliga och på bondställena är de ännu sällsynta.

Bonader. I min riktigt tidiga barndom kan jag inte minnas några bonader , men bortåt 1910--12 började de komma i bruk och som vanligt när något nytt kommer upp så blommar det till riktigt .

Det syddes och vävdes bonader i stor mångfald och man gav bort sådana som presenter vid födelsedagar och dyligt. Det blev som det står i Edert frågeformulär figurmotiv , scener , deviser ordspråk och bibelcitrat på dessa väggbonader och de hänger i hemmen ännu, dock ^{som} i samma omfattning i början de blev på modet. Var de hade sin plats ? Ja de satt nog uppe året runt och var plaserade på en vägg där de passade in i fråga om storlek och omgivande föremål, och givetvis så att de föll folk i

ögonen när de kom in och kunde läsas och beskådas i lämplig be-
lysning.

Bordets utrustning. Riktigt i äldre tider hade man omålade
bordskivor som skurades av efter måltiden och det gjordes så
pass grundligt att ett gammalt bord med ~~sjöck~~ Bordsskiva var
riktigt narigt eftersom ^{att} de mjukare delarna nött⁶ av medan själva
årsringarna i furubräden bättre stått emot nötningen .

Hemma hade vi alltid målade bord såväl som andra möbler beroende
på att min far var målarkunnig och målade möbler själv , som jag
ock tidigare berättat. . Vet inte hur gammal "vaxduken" är men
nog hade vi den bra tidigt alltid i vardagslag i dagligrummet.

Det var rätt vanligt att vi efter avdukad måltid la på en annan
duk ovanpå vaxduken som snygga upp i rummet. Det var givetvis
inte av de finare dukarna och inte alltid vit utan också kulört

Någon förändring i detta hänseende kan inte sägas ha ägt rum ,

Det går till på samma sätt ännu i dag . Det skulle ju vara alldeles
ogörligt att hålla vanlig linneduk i vardagslag då smutsigt
arbetsfolk kommer in och äter utan vidare krussiduller.

ACC. N:R **M. 15603**: //

Vi har allt försökt den fina plastduken , som är förbryllande lik en riktig linneduk med mönster alldeles som den gammaldags hemvävda duken , men den är inte lätt att hålla ren . Vaxduken är därvidlag långt före och har övertaget . Vaxduken lades så på bordet att den täckte bordsskivan helt och hållet , vilket inte alltid var förhållandet med den äkta linneduken eller annan kulört duk . Om vi använt servetter: Inte i vardagslag utan endast vid högtidliga tillfällen och de hemvävda servetterna blev av förklarliga skäl inte många , de användes ju inte mycket , och torde inte bli så många heller nu då man köper pappersservetter i alla storlekar och mönster, till såväl kaffe som för matservering . Materialet till de hemvävda servetterna var dräll utav samma material som till dukarna . Tallriksmellanlägg har jag inte sett i bruk förr än pappersservetterna kom i bruk och det skedde inte förr än ett gott stycke in på detta århundrade . Vad man annars hade på bord byrå chiffonier och liknande möbler : ja det var nog allt vad Ni räknar upp i Ert frågeförmulär , löpare dukar lysdukar , sydda och broderade . På skivbord *det* låg en långsmal duk framför skrivunderlägget , den duken var

vanligen sydd med rosor och blader . Eljest var det på byråer och shiffonierer var det dukar mest kulörta, med frans som kunniga hänga ner vid sidorna . Rätt ofta hade man köpta dukar så där till prydnadsdukar på möbler. När vi började skaffa stoppade möbler : ja det var nog så där i början på 1900-talet och det gällde först soffor där ryggstöd och sits(locket) stoppades och kläddes , ibland med hemvävt av samma bastanta sort som till dynvaren men också med läderimitation som började komma i bruk Lika var förhållandet med stolarna som bestods med en stoppning i sitsen . Vi var inte främmande för lösa dyner på t.ex. på en karmstol, eljest helt av trä . Det var för övrigt mycket praktiskt , dynorna kunde vändas och tas med ut och skakas av o.s.v.

Schäslong och dyscha förekom ej i vårt hem och var inte vanliga på andra ställen heller och har väl knappast fått någon större utbredning i vår bygd. Sängutrustning. Ja den äldsta sorts säng jag sett var den utdragssängen , som drogs ut på sidan , ej på gaveln . och den utdragssängen hade fast träbotten helt tät och i denna täta säng lades ren sänghalm, långhalm av råg.

ovanpå halmen lades ett pjös av bastant tyg och så pass stort att det kunde stoppas ner ordentligt påde vid sidorna , fram och bak , och ovanpå pjöset lades lakan och kuddar till huvudgärd.

Ovanlakan fanns inte , men en hemvävd dyna som innehöll höns eller anke eller gåsfjäder. Det är det äldsta bäddsätt et som jag känner till och det har jag varit med om . Dynan och kuddarna höll sig i bruk rätt länge , men sänghalmen utbyttes rätt snart med hemgjorda madrasser som fylldes hackelse av råghalm och det var ett stort framsteg och mycket renligare än den lösa halmen som ju rök ordentligt vid bäddningen . Tyget till madrasserna vävdes av det grövsta linnet , "Skättefallslinne" och kunde ha lite mönster i blått. Har ett gott minne av de hemmagjorda madrasserna som varande bra att ligga på och formades lätt efter kroppen. och när hackelsen blev sliten och torr , tömdes ~~ix~~ den ut och ersattes med ny hackelse mjuk och fjädrande. Efter hand samlade man tagel från egna hästar och när det blev några kilo lämnades den till tapetserare som kokte och spann den och gjorde madrasser av som ännu är i bruk oslitliga som de nästan är.

ACC. NR M. 15603: /4.

14
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Svinhår användes inte till madrasser , det blev till åkdynor och dyligt som skulle användas utomhus . I kuddarna var det dun och är så ännu i stor utsträckning . För övrigt har vi alla sorters madrasser och är kanske ledande på detta område då vi har Dux väldiga madrassfabrik här där skumgummi är den mest vanliga ingrediensen. Stålfjädrar och resårer träull och krollspring är saker som totalt trängt undan halmen och hackelsen för länge sen , dock inte längre tillbaka än att jag minns dessa först nämnda material . Två lakan över och under har vi använt så där en 50 år och detta bruk har helt slagit igenom , Gud ske lov, för nog var det ohälsosamt att ha dyna ,filtat eller täcken närmast ansiktet och således andas in det damm som ovilkorligen samlades i dessa ulliga vävnader. Kuddarna var överdragna med kuddvar så länge jag kan minnas. Fjäderdynan tror jag ej använts att ligga under sedan detta århundrades början , den blev för tjock och ~~my~~ otymplig att ha på sig , men var bra att ligga på och lades ibland ovanpå hackelsemadrassen så nog blev det bra underlag. Att ha på sig när man låg hade man sticktäcken tillverkade så att säga hemma av gummor som specialiserat sig på sådant.

Dessutom hade vi filter hemvävda och köpta och har så ännu.

Sticktäckena vad fyllda med vadd som köptes färdigberedd och syddes in i täcket. Hur de såg ut ja det var brokiga bomullstyger och helt enfärgade satin, glänsande och glatt. Sådant har vi ännu.

Den riktigt gamla utdragssängen den bäddades upp ordentligt efter nattens vila. Den tömdes helt, sängen fördes ihop till sin halva bredd och staplades samtliga sängkläder upp i den hoptryckta sängen så den blev dubbelt hög och svällande, men utrymmet på golvet blev ju bättre. Över den uppbäddade sängen lades ett grannt täcke, antingen vitt eller kulört. Det var ett helt tunnt täcke som ej användes till annat än som överkast som man uttryckte det. Övriga textilier kan endast säga att

intet av vad som räknas upp i frågeformuläret är oss främmande dessa oändligt många saker som behövdes i det dagliga livet och vars grannlåt och halt varierade efter omständigheterna när det var högtid eller grå vardag.

Med utmärkt högaktning och hj hälsning

tillgivne

Nils Månsson

Skåne
V. Göinge hd
N. Mellby sn.

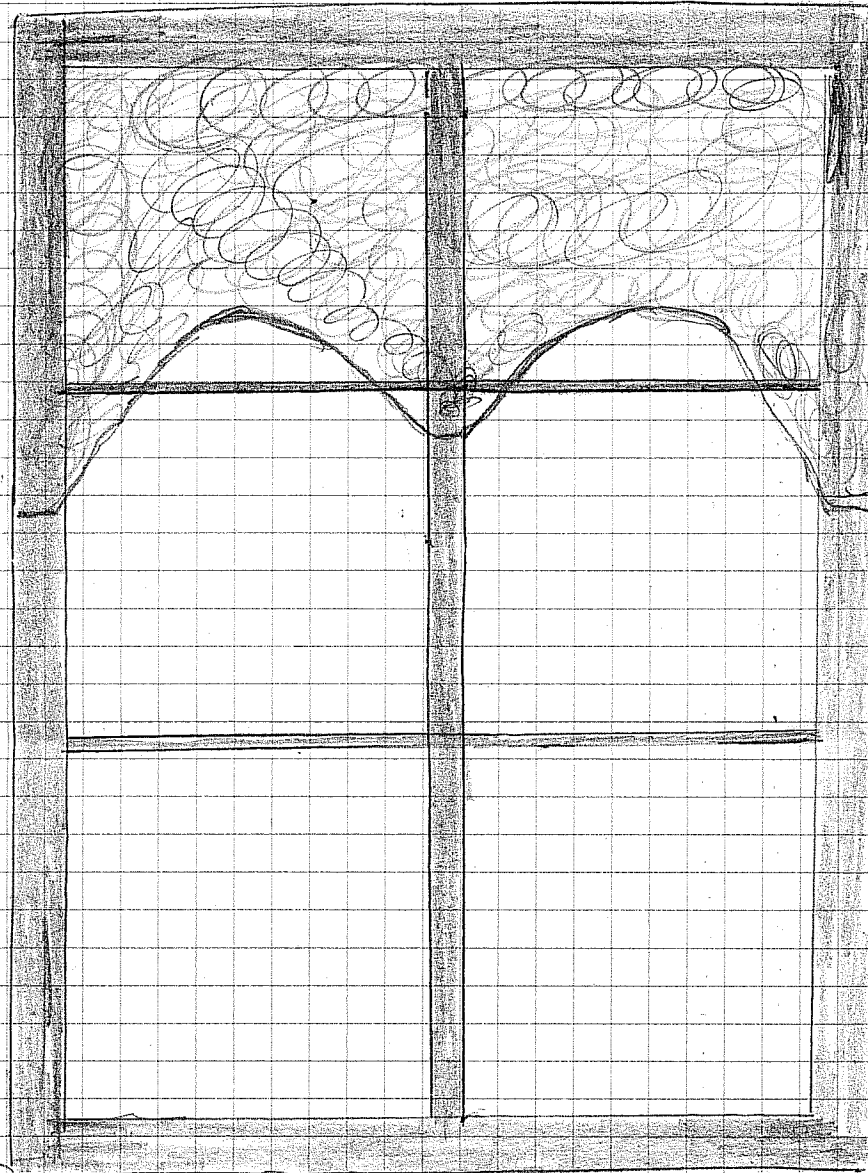
1960

Inl. av f.d.lantbr. Nils Månsson, Säsåala
f. år 1888 i N. Mellby sn.

FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

M. 15603 : 16

Har här försökt rita upp en gardin som var en sorts mellan-
ting på tvärgardin och långgardin . Det är liksom att idén
om långgardinen spåras i denna typ av gardin. Denna gardin
fällades inte , den var fix och färdig att hängas upp i
slät tillstånd och tog sig vackert ut verkligen .